

نگاه دوبلورها به انیمیشن

طولانی ولی کم اثر

گزارش از: شروین فضلعلی زاده

را به یاد دارند، اما تلویزیون هم بعد از سریال داستان‌های **بابالنگ دراز**، سریالی که بتوان آن را به یاد ماندنی قلمداد کرد، ارایه نکرد. در سال‌های اخیر با ورود آثار جدید بلند انیمیشن دنیا به کشور مجدداً گوشه چشمی به این هنر مهجور (دوبله انیمیشن) انداخت.

در این گزارش از نظرات «ژاله علو» (گوینده، صدایشه و مدیر دوبلاژ)، «زهره شکوفنده» (گوینده، صدایشه و مدیر دوبلاژ)، «آشا محرابی» (کارگردان، بازیگر تئاتر، رادیو و صدایشه)، «محمد رضا صولتی» (صدایشه و مدیر دوبلاژ)، «آرزو آفری» (صدایشه، مدیر دوبلاژ و بازیگر)، «مهرداد رئیسی» (صدایشه، مدیر دوبلاژ و مدیر انجمن گویندگان جوان)، «محمد رضا علمردانی» (صدایشه، بازیگر و مدیر دوبلاژ) استفاده شده است.

جا دارد از کلیه عزیزان بزرگوار که متأسفانه در این مجموعه قرار نگرفتند، پوزش بطلبیم که دست ما کوتاه بود و

از آغاز دوبله انیمیشن در کشورمان حدود ۳۵ سال می‌گذرد جایی که جمعی از بزرگان این رشته که ظرافت‌ها و هنرمندی‌هایشان سبب شده تا ما امروزه این رشته را هنر دوبله و نه صنعت دوبله بدانیم، کنار هم جمع شدند تا آثاری مثل **گربه‌های اشرافی**، **زیبای خفته** و **سفیدبرفی** و **هفت کوتوله** و... را به زبان شیوا و شیرین پارسی برگردانند.

در این میان بعد از انقلاب اسلامی دوبله عموماً به آثار ارزان قیمت سینمای ژاپن محدود شد. از معدود آثار سینمایی آن دوره می‌توان به **رابین هود** اشاره کرد که شاید برای سال‌ها تنها اثر بلند دوبله بعد از انقلاب محسوب می‌شد. هرچند بسیاری از جوانان و نوجوانان و کودکان آن زمان هنوز هم سریال‌های تلویزیونی نظیر **پت پستیچی**، **گوریل انگوری** و **سرندی پی‌تی**

وگر نه شما می بینید که هنرمندان و هنرپیشه های بزرگی برای این هنر فعالیت می کنند.

محمدرضا صولتی

- در دنیا بچه ها مخاطبان اصلی انیمیشن هستند و خوب خیلی از بچه های ما زبان های خارجی و مفهوم جملات آن ها را درک نمی کنند، بنابراین اگر در تمام دنیا دوبله منسوخ شود دوبله انیمیشن را شامل نمی شود. بچه ها دوست دارند همه اتفاقات داستان را بفهمند و ما هم سعی می کنیم دوبله ای پایبند به اصل مطلب و زبان اصلی داشته باشیم. البته انیمیشن فقط برای بچه ها نیست و کودک درون آدم بزرگ ها هم دوست دارد که در فضایی قرار بگیرد که همه چیز شدنی است. با دوبله ما به زبان هم حرف می زنیم.

آرزو آفری

- دوبله باعث می شود تا بتوانیم به انیمیشن روح بدهیم و چون مخاطب اصلی کودک است، انیمیشن زبان اصلی برای او قابل فهم نیست، مسئولیت دوبله بیشتر می شود.

مهرداد ریسی

- به نظر من دوبله با انیمیشن ارتباط خیلی نزدیکی دارد چون روح یک انیمیشن دوبله آن و صداگذاری آن است، حالا به هر زبانی که می خواهد باشد. انیمیشن امکان صداپردازی سر صحنه را ندارد و باید حتماً دوبله بشود، در کنار این اکثر انیمیشن های دنیا به جز موارد

ارتباط بین هنر دوبله و هنر انیمیشن را چگونه می بینید؟

ژاله علو

- کارهای انیمیشن با بازی زنده کاملاً متفاوت هستند. در کار زنده صدای بچه با حس و حال و میمیک بازیگر کار را حس می کند و این ها همه به او کمک می کنند اما در انیمیشن این صدای بچه است که باید نقش را زنده کند. در حال حاضر تقریباً در همه جای دنیا می بینیم بازیگران بسیار توانا جای شخصیت های فیلم انیمیشن حرف می زنند. در واقع دوبلور باید یک عروسک مرده را از زمین بلند کند و به آن جان بدهد.

زهرا شکوفنده

- این دو هنر یکی هستند و کاملاً با هم ادغام شده اند. در ایران این ها دست کم گرفته شده اند

محمدرضا علیمردانی

همه جای دنیا زیرنویس مرسوم است چون مردم دوست دارند صدای بازیگر اصلی را بشنوند اما کودکان چون نمی‌توانند متوجه شوند و برایشان جذاب‌تر است که صدا را به زبان مادری بشنوند دوبله جایگاه خاصی دارد. در کشور ما دوبله در کل همچنان پر رنگ و جذاب‌تر از زیرنویس و غیره است. چون دوبله فارسی شیرینی‌ها و نمک‌هایی دارد که کار را گرم و دوست‌داشتنی‌تر می‌کند و مردم ما هم دوبله را ترجیح می‌دهند. در همه کارها انیمیشن با دوبله خیلی پررنگ‌تر، جذاب‌تر، شیرین‌تر، دلپذیرتر و دلنشین‌تر می‌شود. به خصوص در میان ما فارسی زبان‌ها به خاطر حلاوت زبانی و فرهنگ گفتاری که داریم نیازمند دوبله هستیم. به این‌ها نمک و جذابیت‌های دوبلورها در کنار مدیریت خوب و پرگردان اثر به زبان مادری را هم اضافه کنید. مثلاً اگر مثلی را از زبان اصلی به زبان مادری برگردانیم و نزدیک‌ترین اصطلاحات را جایگزین معنی تحت‌اللفظی کنیم بسیار شیرین‌تر است و مردم ما هم آن را دوست دارند. بنابراین با این دلایل ارتباط انیمیشن با دوبله ضروری، شیرین و تمام‌کننده است. در کنار این‌ها تیپ‌های خودمان هم هست که می‌تواند به بهتر شدن کار کمک کند اما این ارتباط مثل موباریک است زیاده‌روی باعث لوس و بی‌نمک شدن کار می‌شود مردم ما شوخی و طنازی را می‌شناسند

خاص، برای کودک ساخته می‌شود این امر باعث می‌شود تا این دسته، از انتقاد منتقدین دوبله دور بمانند. چرا که بسیاری اعتقاد بر این دارند که دوبله فیلم باعث افت کیفیت کار فیلم و هنر بازیگری می‌شود که در صحنه حضور داشته و فضا را کاملاً احساس می‌کند، به خصوص با بازی‌های فوق‌العاده بازیگران در حال حاضر و پیشرفت صنعت سینما در دنیا. بنابراین دوبله هم در مورد فیلم‌ها با افت کار فیلم و بازیگران آن، افت می‌کند و طرفداران خود را از دست می‌دهد. اما اگر تمام دوبله‌ها برداشته شود و منتقدان حرفشان را به کرسی بنشانند که هیچ فیلمی دوبله نشود، باز هم انیمیشن باید دوبله شود، چون مخاطب اصلی آن بچه‌ها هستند و بچه‌ها با زبان‌های دیگر آشنا نیستند و نمی‌توانند به راحتی زیرنویس بخوانند. بنابراین برای این که اثر کار و طراحی‌های زیبای آن از بین نرود (که امروزه با استفاده از تکنولوژی بسیار زیباتر و طبیعی‌تر شدند) باید دوبله شوند. در کنار این‌ها بحث تهاجم فرهنگی نیز وجود دارد که شاید با انیمیشن بخواهند روی اذهان کودکان ما کار کنند، دوبله می‌تواند یک پادزهر و یک پاتک فرهنگی به این مسئله باشد که از ساختار زیبای کار استفاده کند و کار را به شکلی که برای مردم ما قابل فهم باشد درآورد و حتی فرهنگ‌سازی کند. دوبله این کمک‌ها را به انیمیشن می‌کند و در اصل این انیمیشن است که به دوبله وابسته است انیمیشن به جز نوع صامت آن هیچ صدایی و روحی ندارد و باید صداگذاری شود تا قابل پخش شود.

شادروانان خانم «دیهیم» و «آذر دانشی» در فیلم گویندگی کردند. در زیبای خفته «ربیعی» و «طالعی» با ما همکاری کردند که تمامی آن‌ها از گویندگان سرشناس زمان خود بوده‌اند. اما الآن من خیلی از صداها را نمی‌شناسم. من در هر کاری که مسئول بودم نهایت دقت را کرده‌ام اما امروزه کارها خیلی سریع دوبله می‌شوند و به همین خاطر است که کارهای آن زمان در ذهن بچه‌های آن دوره مانده است. در انیمیشن‌های جدید نه روی دیالوگ‌ها دقت می‌شود و نه روی اصل کار. من مشکلات و مسایل مادی را به عنوان دلیل افت این هنر قبول ندارم. هر چیزی جای خودش را دارد و در کنار کار حتما صداقت کاری باید وجود داشته باشد مثل این است که یک راننده تاکسی بگوید من به خاطر مشکلات مالی که دارم بد رانندگی می‌کنم. این کار و هنر باید برای جامعه قابل قبول باشد و بالاخره نتیجه نهایی کار بسته به نظر مردم است و تا یک تجدید نظر کلی در مورد بهبود کارها نشود، همچنان به سرآوری می‌رویم.

زهره شکوفنده

- به نظر من کارهایی مثل **جودی ابوت** (بابا لنگ دراز) باید باشند اما متأسفانه به ندرت این اتفاق رخ می‌دهد. البته کارها هم جذابیت سابق را ندارند. ما باید کار را دوست داشته باشیم اما این کارها حتی تصویر زیبا هم ندارند. قبلاً کارها و کاراکترها دوست داشتنی بودند و ما هم تمام نیرویمان را به کار می‌بردیم. از قدیم بودیم و هستیم و می‌بینیم که کارتون‌ها به آن شکل نیستند متأسفانه

سیر حرکت دوبله انیمیشن ایران را از دوران طلایی گذشته تا کنون و دلایل افت آن را چگونه می‌یابید؟

ژاله علو

- متأسفانه در حال حاضر دوبله فیلم‌ها یک مقدار افت کرده و در کنار آن باز هم متأسفانه انیمیشن خیلی جدی گرفته نشده است. وقتی یک کاراکتر در انیمیشن به حرکت درمی‌آید باید برای بیننده قابل باور باشد اما اکنون از صداهایی استفاده می‌شود که خنثی و بی‌حال هستند و یا از صدای پیشه‌های تازه کار بهره برده می‌شود که سابقه‌ای ندارند. در کار **پینوکیو** و **گربه‌های اشرافی** که دوبله انیمیشن را برای اولین بار من در ایران آغاز کردم و این شروع جدی کار صداگذاری بود، هنرمندانی مانند آقایان «مدقالچی»، «نوذری»، «افضلی» و «مقبلی» و خانم‌ها «زهره شکوفنده»، «ناهد امیریان» و «شهلا ناظریان» حضور داشتند مثلاً در سیندرلا آقایان «خسروشاهی» و «ربیعی» و همین طور

برای پول کار نمی‌کردند، اما ارزش کارها برای دوبلورها کم شده است. با آمدن ویدیو و فیلم‌های خوب آن‌ها تکانی خوردند و دیدند که در بعضی از جاها بد حرف زده‌اند و صدایشان شنیده نشده است. کار ما این است که شنیده شویم و خوب شرایط کم کم بهتر می‌شود. اگر قدیمی‌ها و جدیدها با هم آشتی کنند و به هم کمک کنند و به این نتیجه برسند که کسی جای کسی را نمی‌گیرد خیلی موفق خواهیم بود. سینما و پخش سینمایی انیمیشن صد در صد به پیشرفت کار کمک می‌کند. وقتی کسی مطمئن باشد که صدایش شنیده می‌شود و مدیر دوبلاژها هم ببینند که کارشان در معرض قضاوت عموم است تمام تلاش خودشان را می‌کنند تا بهترین کار را عرضه کنند.

آرزو آفری

- در آن زمان به این هنر اهمیت داده می‌شد و خب صدایشه‌ها خیلی حرفه‌ای بودند، اما آثار کم‌کم دست پایین آمدند و آشتی دادن مجدد مخاطب با دوبله کار سختی شده است، حتی به مراتب سخت‌تر از آن زمان چون الآن سلیقه‌ها مختلف است و نسل ما نسل باهوش‌تری هستند.

مهرداد ریسی

- یکی از دلایل این موضوع این است که در آن زمان برای دوبله‌ها وقت بیشتری صرف می‌شد و پیشکسوت‌های دوبله حس و حال بیشتری برای دوبله داشتند، شاید به دلیل شرایط

مسئولان هم توجه نمی‌کنند و انتخاب افراد هم کاملاً سلیقه‌ای است. اما مهم‌ترین مشکل نداشتن امنیت شغلی است، درست است که من سریالهای جذاب را دوست دارم اما اجبار هم هست با این حال من حرفه‌ای هستم و حیثیت و سابقه کاریم در این کار است بنابراین هر کاری را که انجام داده‌ام با عشق صحبت کرده‌ام. در کارهای قدیمی تمام صدایشه‌ها با عشق صحبت کرده‌اند. اما در حال حاضر بزرگان کنار هم نیستند.

همین عشق است که باعث شده کارهای قدیمی خیلی ماندگارتر باشند، چون بچه‌ها که مخاطب اصلی این دست از آثار هستند عشق را حس می‌کنند. این هنر دوبله است که نقش‌ها و عشق را با هم پیوند می‌دهد اما الآن دوبله عشق کم و دچار روزمرگی شده است و اگر این مسئله مالی از کار بیرون بیاید اوضاع فرق می‌کند. توجه باعث بالا رفتن مسئولیت است. مدیر دوبلاژ بودن کار هر کسی نیست هنوز هم کسی نمی‌تواند کاری مثل سیندرلا دوبله کند.

محمد رضا صولتی

- خوب آن دوران خیلی خوب بود. ما تمام بزرگان دوبله را دوست داریم چون صدای آن‌ها را شنیده‌ایم و به این کار علاقه‌مند شده‌ایم. مثل ما که جوانیم و با هم کار می‌کنیم در آن دوران هم همگی تقریباً هم سن و سال بودند و رقیب نبودند کار هم زیاد بوده و وقت کافی هم داشته‌اند. کارها هم کارهای باکلاسی بودند اما بعد از آن مدتی ورود فیلم‌ها کم شد، سن‌ها بالا رفت و امنیت شغلی کم شد. البته خیلی‌ها

و قاضی‌هایی هستند که بدون غرض قضاوت می‌کنند. خب ما یک گپ طولانی داشتیم شاید چون مدیر دوبلاژها مدیریت نمی‌کردند شاید چون بعضی از گویندگانی که مدیر دوبلاژ شده بودند صلاحیت نداشتند و هنوز هم ندارند که از لیپ سینک‌ها و انتخاب گوینده‌ها و کم فروشی و کم کاری و توهین به بیننده دیده می‌شود. این شرایطی بود از دوران شکوه دوبله الهام بگیریم و این آثار را آنالیز کنیم و با کمک تکنولوژی (هر چند که در حال حاضر هم با پیشرفت تکنولوژی و طبیعی‌تر شدن و زیباتر شدن کار، کار سینک زدن و کنار هم گذاشتن و ساختن کار خوب را سخت کرده است) و با توجه به گپ ۲۳-۲۴ ساله راهی را شروع کردیم تا انیمیشن را نجات بدهیم مخصوصاً امروز به نظر من اهمیت انیمیشن از فیلم بیشتر است چون حتی روی فروش فیلم‌ها هم این تفاوت را احساس می‌کنیم و مخاطبان دیگر فقط کودکان نیستند همین الان هم شما کاری مثل سیندرلا را می‌بینید که مردم هنوز هم آن را می‌بینند و دست به دست و نسل به نسل به هم منتقل می‌کند از نوار به CD و DVD و ... ما دیدیم قبل از ما دیدند و بعد از ما هم می‌بینند.

محمد رضا علیمردانی

- هنوز هم آن کارها را وقتی می‌بینم لذت می‌برم انتخاب‌های صحیح، صداگذاری‌های کامل و برگردان‌های خوب. احساس می‌کنم که آن زمان گوینده و مدیر و مترجم کارمندی کار نمی‌کردند از دل کار می‌کردند عشق می‌ورزیدند الان ممکن است این عشق دچار فرسایش شده

مالی بوده و شاید هم به دلیل شرایط اجتماعی بوده و یکی دیگر از مسایل هم به خود کارها بر می‌گردد. درست است ما قبلاً دوبله خیلی خوبی داشتیم اما این وسط یک گپ چند ساله داشتیم و در آن زمان دوبله ما جز ۳ کشور برتر دوبله جهان بود اما با کم شدن فیلم‌ها و روشن نبودن وضع جامعه ما نسبت به غرب و انیمیشن‌های غربی سبب شد تا به سمت شرق و انیمیشن‌های ژاپنی برویم. آثار ژاپنی تفاوت‌های زیادی با آثار غربی دارند در این زمان کارهای خوبی هم مثل (سریال‌ها) کار شد. خب دیزنی هم در انیمیشن نابغه بود. در حال حاضر ممکن است روی کارهای آمریکایی یا پشت پرده آن‌ها کارهای فرهنگی یا ضد فرهنگی شده باشد اما خود آثار به ذاته زیبا هستند و نمی‌شود این را انکار کرد. قبلاً کارها بسیار خوب بود چون اگر توجه کنید می‌بینید که بزرگان دوبله که الان هر کدام به صورت جداگانه فعالیت می‌کنند کنار هم جمع شده بودند مثل آقای طهماسب، خانم زهره شکوفنده، آقای ایرج ناظریان، آقای متقالجی، خانم ژاله علو. این‌ها همه کنار هم جمع شده بودند و بهترین دوبله‌های ما مشغول دوبله بودند. دوبله انیمیشن به مراتب سخت‌تر از دوبله فیلم است چون حرکت‌ها و ری‌اکشن‌های غیر طبیعی دارد الان تکنولوژی پیشرفت کرده و ما کارها را خیلی سریع‌تر انجام می‌دهیم اما آن زمان خیلی وقت صرف می‌شد. به نظرم در حال حاضر کار دوبله انیمیشن برای گویندگان ما کاری کم ارزش به نظر می‌آید و فکر می‌کنند دوبله فیلم مهم‌تر است و این در حالیست که مخاطب دوبله انیمیشن نسل‌های آینده هستند

جایی پیدا شده تا قبل از این که آن‌ها آرزو به دل شوند! می‌توانند کنار هم جمع شوند و تجربه کسب کنند و چون عشق و انرژی انسانی خرج می‌شود فعلاً به مشکل غم نان دچار نشده‌ایم. انرژی و عشق و علاقه جوانی در کنار تکنولوژی به آینده این هنر کمک می‌کند.

و قدیمی شده ولی هنوز چیزی ته دل آن‌ها هست چون هنوز هم خیلی از آن هنرمندان قدیمی دوبله می‌کنند و جا دارد از رفتگانشان هم یادی کنیم که خدا روحشان را بیامزد. اما آن آثار همچنان مدرسه و دانشکده و هنرکده دوبله هستند. نگاه کردن و گوش کردن به آن‌ها آموزنده است و تمام ارزش‌های گوهر بار این همه پیش کسوت که واقعا اگر به سمت این هنر آمده‌ایم به خاطر آن‌ها بوده چون صدای آن‌ها را شنیده‌ایم و علاقه‌مند شده‌ایم و دل‌مان می‌خواسته مثل آن‌ها خوب باشیم. ما با شنیدن صدای آن‌ها لذت برده‌ایم و دوست داریم حالا با شنیدن صدای ما لذت ببرند. شاید چیزهای دیگری جایگزین عشق شد که آثار افت کرد.

درست است که سطح سلیقه هنری جامعه را بیشتر هنرمند تعیین می‌کند و نیازهای مردم ممکن است تحت تأثیر قرار گیرند ولی مثلاً شنونده از صدای تکراری خسته می‌شود. ما می‌توانیم مردم را عادت بدهیم ولی کار صحیحی نیست. همان طور که سطح انیمیشن‌ها بالا می‌رود باید صداها و تیپ‌های جدیدتر باشد من منظورم شخص خاصی نیست حتی ما جوان‌ترها هم باید مراقب باشیم تا دچار این مشکل نشویم چون شرایط همه را نمی‌توانیم درک کنیم. چون هنرمند باید راحت باشد و دغدغه نداشته باشد تا بتواند خلق کند. گاهی محدودیت باعث ایجاد خلاقیت می‌شود و گاهی خلاقیت را نابود می‌کند. گاهی هنرمند آنقدر دغدغه نان پیدا می‌کند که دیگر نمی‌تواند دغدغه کار نو داشته باشد و می‌گوید «بگذار انجام بدهم تا نمیرم!!» من امیدوارم، چون کلی جوان پشت درهای دوبله هستند و حالا

آشا محرابی

- هم وقت بیشتری باید به این هنر تخصیص پیدا کند که باعث بالا رفتن هنر و توانایی‌های شخص می‌شود و برای رسیدن به آن دوران طلایی در کنار همه این‌ها ساپورت مالی اساسی هم نیاز است.

محمد رضا صولتی

- باید انیمیشن زیاد وارد شود و در کنار آن هر چند وقت یکبار بچه‌ها را ببینیم و مخاطبان اصلی کارمان را بشناسیم تا بتوانیم کودک درون بزرگ‌ترها را ببینیم تا آن را بیدار نگه داریم که وارد دنیای شدن (انیمیشن) شود.

آرزو آفری

- نباید دوبله را سرسری گرفت و چون مخاطبان ما باهوش هستند سعی چند برابری می‌طلبند. بحث مالی هم در این راه کمک شایانی به این حرکت رو به جلو می‌کند و می‌تواند از بسیاری از دغدغه‌های این کار کم کند. ما صدای بزرگ‌ترهای این هنر را شنیده‌ایم و این صدای آن‌ها بوده که ما را جذب کرده و از بچگی به اینکار علاقه‌مند شده‌ایم و به سمت آن آمدیم پس اگر به جوان‌ها هم اهمیت داده شود و زمینه‌های لازم برای پیشرفت آن‌ها آماده شود می‌توانیم پیشرفت کنیم. ما برای مردم کار می‌کنیم آن‌ها را بهترین قاضی می‌دانیم.

دوبله انیمیشن برای پیشرفت به چه چیزهایی نیاز دارد؟

ژاله علو

- باید از خاصه خرجی کردن دوری کنیم. دست از گروه گروه کردن برداریم. مثلاً من در کارهایم از خانم‌ها «شیرزاد»، «افشاری» یا «شاهین مقدم» با هم استفاده کرده‌ام اما در هر کاری از صدای هرکسی که لازم بوده و صدای او به نقش مورد نظر من می‌خورده بهره برده‌ام و باندبازی را هیچ وقت نمی‌پسندم. فرصت دادن به جوان‌های علاقه‌مند لازم است ولی عشق و توجه بیشتر هم لازم است. صدایی را که خوب باشد باید تقویت کرد. مثلاً «خانم محرابی» را من تا جایی که بتوانم کمک می‌کنم چون می‌دانم آینده درخشانی دارد ولی در کل کمیته‌ای باید باشد تا روی کار افراد نظارت کند تا بدین طریق هم حرمت کار و هم احترام مردم حفظ شود.

مهر داد ریسی

- مهم‌ترین نیازش با توجه به تهاجمات فرهنگی غرب یک کارشناسی خوب و داستان‌نویسی خوب و داستان‌نویسان خوب است. الآن کمپانی‌هایی که انیمیشن نمی‌ساختند و یا تنها سالی ۱ یا ۲ کار به بازار عرضه می‌کردند، رو به ساخت انیمیشن آورده‌اند پس این کاری هدفمند است و نیاز به کارشناسی صحیح و دقت زیاد دارد. صدا در ژانرهای مختلف خیلی زیاد است. تیپ گوه‌ای خوبی داریم و اساتید خوبی هم داشته‌ایم که تیپ‌های خوبی ساخته‌اند و ما هم می‌خواهیم که از بین مردم تیپ‌های جدیدی را بیابیم.

محمد رضا علیمردانی

بدون هیچ شعاری مهم‌ترین پشتوانه پول است. حمایت یعنی ساپورت مالی و توجه برای ارایه کار. تشویق مردم باعث خوشحالی و سربلندی ما می‌شود اما متأسفانه تنها تشویق، مسایل مالی را جبران نمی‌کند. گوینده و مدیر و مترجم فقط با عشق باید کار کنند و این در هیچ کجای دنیا مرسوم نیست. این یک مطلب کلی است و شامل انجمن و گروه و شرکت خاصی نبوده و کاملاً فراگیر است.